

بررسی تحلیلی لزوم شناسایی سازش نامه با مطالعه تطبیقی در کنوانسیون سنگاپور و حقوق ایران

رضا معبودی نیشابوری*

سیدعلیرضا رضائی**

DOI: 10.22096/law.2022.526504.1862

[تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۲/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۱۲]

چکیده

میانجی‌گری، به‌عنوان یکی از قدیمی‌ترین طرق حل اختلاف، همیشه به دلیل فقدان حمایت اجرایی از سازش‌نامه، به‌عنوان نتیجه فرایند میانجی‌گری، مورد اقبال اشخاص و فعالان تجاری نبوده است. به‌تازگی، سازمان ملل متحد با تصویب کنوانسیون سنگاپور، با رفع نقیصه مذکور، گامی مهم مهمی را در راستای توسعه و ترویج سازش یا میانجی‌گری در دعاوی تجاری بین‌المللی برداشته است که ایران نیز کنوانسیون مذکور را امضاء کرده است. از مهم‌ترین مسائل در خصوص میانجی‌گری، لزوم و نحوه شناسایی سازش‌نامه است. در این نوشتار، شناسایی سازش‌نامه به معنای «جلوگیری از رسیدگی مجدد به دعوا»، «تطبیق با قوانین مقر دادگاه محل اجرا» و «تأیید آن در دادگاه محل صدور آن»، وفق مقررات کنوانسیون سنگاپور و حقوق ایران بررسی شده است. درنهایت، نوشتار پیش رو به این نتیجه رسیده است که رویکرد کنوانسیون سنگاپور در خصوص لزوم تأیید سازش‌نامه به‌وسیله دادگاه محل اجرا، از برخی جهات قابل نقد است؛ ولی مقررات کنوانسیون مذکور، مبنی بر امکان استفاده از سازش‌نامه برای جلوگیری از طرح مجدد دعوا و عدم نیاز به تأیید

* استادیار گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران «نویسنده مسئول».

Email: maboudi@um.ac.ir

** دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق علوم و سیاسی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران

Email: alirezarezaee4771@webmail.um.ac.ir

آن در محل صدور سازش نامه، از لحاظ منطق حقوقی صحیح است. وضعیت کنونی نظام حقوقی ایران در خصوص شناسایی سازش نامه به هیچ عنوان قابل دفاع نیست؛ زیرا افزون بر دخالت دادگاه های مختلف در فرایند میانجی گری، سازش نامه نمی تواند از رسیدگی مجدد به دعوا جلوگیری کند.

واژگان کلیدی: سازش؛ میانجی گری؛ کنوانسیون نیویورک؛ تنفیذ سازش نامه؛ اعتبار امر مختوم.

مقدمه

میانجی‌گری یا سازش، هیچ‌گاه نتوانسته همچون دیگر روش‌های حل اختلاف، مثل دادرسی و داوری مورد استفاده اشخاص و فعالان تجاری قرار گیرد. بر اساس تحقیقی در کشور سنگاپور در سال ۲۰۱۶، اکثر فعالان تجاری و وکلا (حدود ۷۱ درصد)، داوری را به دلیل قابلیت اجرایی آرای داوری به میانجی‌گری ترجیح می‌دهند و شماری اندک (فقط ۵ درصد) معتقدند که میانجی‌گری یا سازش روشی مناسب برای حل و فصل اختلافات است. در تحقیقی دیگر، ۶۴ درصد پاسخ‌دهندگان معتقد بودند که مهم‌ترین پیشرفت موردنیاز در عرصه حل و فصل اختلافات، تصویب کنوانسیون برای اعطای قابلیت اجرایی به سازش‌نامه‌هاست.^۱ لذا با وجود استفاده از میانجی‌گری یا سازش در حل و فصل دعاوی، همواره عدم حمایت اجرایی از سازش‌نامه، به عنوان نتیجه فرایند میانجی‌گری، مانعی مهم در توسعه و ترویج این روش حل اختلاف بوده است. چنین وضعیتی باعث شده بود که نظام‌های حقوقی نتوانند از مزایای متعدد این روش حل اختلاف، مثل سریع بودن، ارزان بودن، حفظ روابط تجاری طرفین و جلوگیری از اطاله دادرسی استفاده نمایند.

بهترین راه حل برای رفع این مشکل، تنظیم کنوانسیون به منظور اجرای سازش‌نامه‌ها در عرصه بین‌المللی بود. ایالات متحده آمریکا در سال ۲۰۱۴ پیشنهاد تنظیم کنوانسیون در خصوص شناسایی و اجرای سازش‌نامه‌های تجاری بین‌المللی را در سازمان ملل مطرح کرد. این موضوع با استقبال کشورها روبه‌رو شد و از همان زمان، جلسات کارگروه داوری و سازش آنسیترا^۲ تا حدود چهار سال بعد تشکیل گردید تا در خصوص شیوه تنظیم این کنوانسیون مذاکراتی بین کشورها صورت گیرد. بدین توضیح که آنسیترا دارای شش کارگروه مختلف است که در موضوعات مختلفی که آنسیترا قصد ارائه مقررات یا اخذ موضع را دارد، این کارگروه‌ها بررسی اولیه و مذاکرات مقدماتی را انجام دهند. اعضای این کارگروه‌ها، همه کشورهای عضو آنسیترا هستند. سرانجام در سال ۲۰۱۸ کارگروه در خصوص متن کنوانسیون در ۲۶ ژوئن ۲۰۱۸ به جمع‌بندی رسید و کنوانسیون سازمان ملل متحد درباره سازش‌نامه‌های حاصل از میانجی‌گری^۳ (کنوانسیون سنگاپور)^۴

1. Freehills, Herbert Smith, "PwC and the International Mediation Institute", *Global Pound Conference Series: Global Data Trends and Regional Difference*, (2018), Available at: <https://www.globalpound.org>, Last Accessed at: 2021.02.10, 1.

۲. از این پس «کارگروه».

3. United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation 2019.

۴. از این پس «کنوانسیون سنگاپور».

در سازمان ملل متحد^۵ و آنستیرال^۶ در تاریخ ۲۰ دسامبر ۲۰۱۸ به تصویب رسید. این کنوانسیون با رفع ضعف فقدان حمایت اجرایی از سازش‌نامه‌های تجاری بین‌المللی و اعمال حمایت‌های مشابه کنوانسیون نیویورک از آرای داوری، به دنبال ارتقای جایگاه میانجی‌گری میان روش‌های حل اختلاف است. کنوانسیون سنگاپور، به‌صراحت از سازش‌نامه‌ها حمایت اجرایی کرد تا با حمایتی شبیه کنوانسیون راجع به شناسایی و اجرای احکام داوری خارجی^۷ (کنوانسیون نیویورک)^۸ از آرای داوری، کنوانسیون سنگاپور بتواند باعث ترویج و توسعه این روش حل اختلاف در دعاوی تجاری بین‌المللی گردد. ایران نیز معاهده مزبور را امضاء کرد، اما تا زمان الحاق قطعی، سند بین‌المللی اخیرالذکر جزء نظام حقوقی ایران نیست و لذا مواضع این نوشتار نیز با توجه به وضعیت کنونی نظام حقوقی ایران اتخاذ شده است.

شناسایی، اصطلاحی است که عموماً در معاهدات مربوط به حل‌وفصل اختلافات در کنار اجرا استفاده می‌شود، اما هیچ‌گاه مفهومی روشن و تعریفی دقیق از آن ارائه نگردیده است. این وضعیت باعث ایجاد رویه‌های متعدد در خصوص شناسایی نظام‌های حقوقی مختلف شده و به همین دلیل، کنوانسیون سنگاپور از اصطلاح شناسایی در عنوان و متن خود استفاده نکرده است. مفاهیم مختلف شناسایی کاملاً از هم متفاوت است و آثار بسیار متفاوتی دارند. شناسایی به معنای امکان استناد به سازش‌نامه برای جلوگیری از طرح مجدد دعوا مطلوب است و فقدان آن باعث بی‌تأثیر شدن تلاش طرفین در راستای حصول سازش می‌گردد؛ زیرا در فقدان لزوم شناسایی در مفهوم اخیر، پس از تنظیم سازش‌نامه، هر یک از طرفین اختیار طرح مجدد دعوا را دارد و سازش‌نامه در واقع، سند قطعی حل اختلاف برشمرده نمی‌شود. در مقابل، اگر شناسایی مساوی با تجویز دخالت دادگاه‌ها برای اجرای سازش‌نامه باشد، تأثیر این شناسایی، تقلیل احتمال اجرای سازش‌نامه است و درنهایت، باعث بی‌تمایلی اشخاص و فعالان تجاری به استفاده از این روش حل اختلاف می‌گردد.

پرسش‌های اصلی پژوهش پیش‌رو این است که آیا شناسایی سازش‌نامه در سه مفهوم فوق،

5. United Nations General Assembly, Resolution Adopted by the General Assembly on 20 December 2018: Seventy-third Session (A/RES/73/198) (11 January 2019).

6. Report of the United Nations Commission on International Trade Law: Fifty-first session (25 June–13 July 2018) (A/73/17) (2018) at para 68. See also United Nations General Assembly, Resolution Adopted by the General Assembly on 20 December 2018: Seventy-third Session (A/RES/73/199) (3 January 2019).

7. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York) 1958.

۸. از این پس «کنوانسیون نیویورک».

از لحاظ حقوقی منطقی است و ضرورت دارد؟ و همچنین در حقوق ایران و کنوانسیون سنگاپور، سه مفهوم شناسایی پیش‌بینی شده است؟ پاسخ پرسش یکم اینکه، فرضیه پژوهش این است که تنها شناسایی در مفهوم اول آن (جلوگیری از رسیدگی مجدد به دعوا) مطلوب است و شناسایی در دو مفهوم دیگر باعث دخالت دادگاه می‌گردد. همچنین، در پاسخ به پرسش دوم فرضیه باید گفت که در کنوانسیون سنگاپور، مفهوم اول و دوم شناسایی (جلوگیری از رسیدگی مجدد به دعوا و سوم تطبیق مفاد سازش‌نامه با قوانین مقر دادگاه محل اجرا) و در حقوق ایران، مفهوم دوم و سوم شناسایی (تطبیق مفاد سازش‌نامه با قوانین مقر دادگاه محل اجرا و تأیید سازش‌نامه در دادگاه محل صدور آن) پیش‌بینی شده است.

به‌طور مشخص، موضوع اصلی نوشتار، بررسی وضعیت حقوقی شناسایی سازش‌نامه در هر سه معنای آن، در کنوانسیون سنگاپور، به‌عنوان مهم‌ترین سند بین‌المللی موجود در خصوص میانجی‌گری است. همچنین، رویکرد حقوق ایران و رویه قضایی دادگاه‌ها مورد مذاقه قرار می‌گیرد تا با نقد وضعیت کنونی نظام حقوقی ایران در خصوص شناسایی سازش‌نامه، کاستی‌های آن مشخص شود. بنابراین در ادامه، مفهوم و وضعیت حقوقی شناسایی سازش‌نامه در سه فرض بررسی می‌گردد: ۱. شناسایی سازش‌نامه به معنای جلوگیری از رسیدگی مجدد به دعوا؛ ۲. شناسایی سازش‌نامه به معنای تطبیق مفاد آن با قوانین مقر دادگاه محل اجرا؛ ۳. شناسایی به معنای تأیید سازش‌نامه در دادگاه محل صدور آن.

۱. شناسایی سازش‌نامه به معنای جلوگیری از رسیدگی مجدد به دعوا

مفهوم اول شناسایی در وضعیتی رخ می‌دهد که به‌رغم انعقاد سازش‌نامه از سوی طرفین دعوا، یکی از طرفین، همان دعوا را نزد مرجعی دیگر مطرح نماید. در این صورت، اگر سازش‌نامه قابل شناسایی باشد، طرف مقابل می‌تواند به سازش‌نامه استناد کند تا اثبات نماید که به این دعوا پیش از آن رسیدگی شده و مشمول اعتبار امر قضاوت‌شده است. در این نوع شناسایی، سازش‌نامه تنها یک مدرک یا دلیل بر شمرده نمی‌شود و در واقع، نوعی دفاع کامل است که مشخص می‌کند دعوای حاضر سابقاً از طریق میانجی‌گری حل و فصل شده است. به‌هر روی، سازش‌نامه به‌عنوان یک سند حل اختلاف، به دعوای طرفین خاتمه می‌دهد و باید از طرح مجدد دعوا در این خصوص جلوگیری شود.^۹

9. Jean-Christophe Boulet, "The Singapore Convention and the Metamorphosis of Contractual Litigation", *Cardozo Journal of Conflict Resolution* 20, No. 4 (2019): 1228.

برخی نویسندگان^{۱۰} از این حیث شناسایی را مساوی قاعده اعتبار امر مختوم^{۱۱} می‌دانند و برخی نویسندگان^{۱۲} این نوع شناسایی را این‌گونه تعریف کرده‌اند که دادگاه سند حل اختلاف را دارای ارزشی مشابه با آرای دادگاه‌های داخلی خود تلقی کرده است و در واقع، شناسایی از طرح مجدد مسائل تصمیم‌گیری‌شده در روش حل اختلاف، در یک رسیدگی جدید جلوگیری می‌کند.

برخی کشورها در کارگروه آنسیترال معتقد بودند که باید از اصطلاح شناسایی در متن کنوانسیون سنگاپور استفاده شود؛ زیرا با شناسایی، سازش‌نامه دارای اثر حقوقی اعتبار امر مختوم می‌گردد و در مقام دفاع از ادعای طرف دیگر، قابلیت استناد می‌یابد. بنابراین، مطابق نظر ایشان، باید مانند رویکرد کنوانسیون نیویورک، صریحاً اصطلاح شناسایی ذکر می‌شد. در مقابل، برخی در کارگروه آنسیترال (اتحادیه اروپا) عنوان کردند که شناسایی در خصوص آرای دادگاه‌های خارجی مطرح می‌شود و درباره به رسمیت شناختن رأی صادره در کشوری خارجی است و لذا از آنجایی که آرای داوری به رأی دادگاه‌ها شبیه هستند، مفهوم شناسایی درباره آن‌ها نیز مطرح گردیده است. از این منظر، در مقابل آرای داوری و دادرسی، سازش‌نامه صرفاً یک قرارداد است و نیازی به شناسایی آن وجود ندارد. در برخی کشورهای اروپایی، مفهوم شناسایی در حقوق بین‌الملل خصوصی در خصوص آرای قضایی و داوری خارجی به کار می‌رود و شناسایی سازش‌نامه‌ها که قرارداد میان طرفین دعوا هستند، با نظام حقوقی کشورهای مذکور مطابقت ندارد. همچنین، باورمندان نظریه یادشده عنوان داشتند که استفاده از اصطلاح شناسایی با توجه

10. Shou Yu Chong and Felix Steffek. "Enforcement of International Settlement Agreements Resulting From Mediation Under The Singapore Convention Private International Law Issues In Perspective", *Singapore Academy of Law Journal*, No 31 (2019): 465; Dorcas Quek Anderson, "Supporting Party Autonomy in the Enforcement of Cross-Border Mediated Settlement Agreements: A Brave New World or Uncharted Territory?", *Research Collection School Of Law Privatizing dispute resolution: Trends and limits* 41 (2019), Available at: https://ink.library.smu.edu.sg/sol_research/2909, Last Accessed at: 2021.02.10, 101; Natalie Morris-Sharma, "Constructing the Convention on Mediation the Chairperson's Perspective", *Singapore Academy of Law Journal* 31 (2019): 502.

11. Res Judicata.

۱۲. لعیا جنیدی، اجرای آرای داوری بازرگانی خارجی (تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش، ۱۳۹۵)، ۹۰؛ محمد حبیبی مجنده، داوری تجاری بین‌المللی تطبیقی (تهران: انتشارات گلوردی، ۱۳۹۱)، ۶۸۹؛ احمد همتی کلوانی، «رویه قضایی در شناسایی و اجرای آرای داوری بین‌المللی در ایران» (پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق تجارت بین‌الملل، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۸)، ۹۰.

Alan Redfern and Martin Hunter. *The Law and Practice of International Commercial Arbitration*. (London: Oxford University Press, 2009), 449.

بررسی تحلیلی لزوم شناسایی سازش‌نامه با مطالعه تطبیقی... / معبودی نیشابوری و رضائی ۱۸۵

مفاهیم متفاوت آن در کشورهای مختلف، ممکن است تأثیری فراتر از قصد تنظیم‌کنندگان کنوانسیون القاء نماید.^{۱۳}

درنهایت، کنوانسیون سنگاپور این مفهوم شناسایی (جلوگیری از رسیدگی مجدد به دعوا) را به رسمیت می‌شناسد، اما برخلاف کنوانسیون نیویورک، به هیچ عنوان از تعبیر «شناسایی» در نام کنوانسیون یا مواد آن استفاده نمی‌کند. بند ۲ ماده ۳ کنوانسیون بیان می‌دارد: «چنانچه در خصوص موضوعی که یکی از طرفین، مدعی حل قبلی آن به وسیله سازش‌نامه است، اختلافی بروز نماید، کشور عضو کنوانسیون باید به طرف مزبور اجازه دهد که بر اساس قواعد آیین دادرسی این کشور و مطابق شرایط مطروحه در این کنوانسیون، به سازش‌نامه مزبور استناد نماید تا اثبات کند که موضوع موردنظر سابقاً حل و فصل شده است». بدین ترتیب، سازش‌نامه به دو طریق در دعاوی قابل استناد است: یا درخواست اجرای آن از سوی یکی از طرفین دعوا مطرح گردد و یا به عنوان دفاع در مقابل ادعای طرف دیگر، مورد استناد واقع شود. حالت دوم که به شناسایی معروف است مقدمه اجراست و در صورتی که یکی از طرفین، همان دعوا را در دادگاه اقامه نماید، طرف مقابل می‌تواند به عنوان دفاع به وجود سازش‌نامه استناد کند.

مرسوم است که از اصطلاح شناسایی و اجرا در معاهدات بین‌المللی استفاده شود، اما کنوانسیون سنگاپور به دلایل فوق‌الذکر از اصطلاح شناسایی استفاده نکرد. همچنین در متن معاهده مذکور، اصطلاح اجرا نیز به کار برده نشده است. در برخی مواد کنوانسیون (مواد ۴، ۵، ۶ و ۱۲)، به جای اصطلاح شناسایی^{۱۴} و اجرا^{۱۵} از اصطلاح ضمانت اجرا^{۱۶} استفاده شده است. از منظر برخی کشورهای عضو کارگروه، دلیل استفاده نکردن از عین اصطلاح «شناسایی» و «اجرا» و استفاده از محتوای مفهومی این دو اصطلاح در کنوانسیون، این بوده است که کنوانسیون مزبور همه مفاهیم شناسایی را مدنظر قرار نداده و صرفاً معطوف به مفهوم اول شناسایی است. بنابراین، از آنجاکه شناسایی و اجرا عموماً در اسناد بین‌المللی، از قبیل کنوانسیون نیویورک، در کنار یکدیگر ذکر می‌شوند و در صورت ذکر اصطلاح اجرا به‌تنهایی در کنوانسیون سنگاپور، این گونه برداشت می‌شود

13. Timothy Schnabel, "Recognition by Any Other Name: Article 3 of the Singapore Convention on Mediation", *Cardozo Journal of Conflict Resolution* 20, No. 4 (2019), 1186-1189; Boulet, "The Singapore Convention and the Metamorphosis of Contractual Litigation", 1227; Hal Abramson, "The New Singapore Mediation Convention: The Process and Key Choices", *Cardozo Journal of Conflict Resolution* 20, No. 4 (2019): 1057.

14. Recognition.

15. Enforcement.

16. Relief.

که شناسایی به هیچ‌یک از مفاهیم خود، تحت شمول این کنوانسیون قرار نمی‌گیرد، به همین دلیل به جای تعبیر اجرا، از اصطلاح «ضمانت اجرا» استفاده شده است.^{۱۷}

ذکر مفهوم شناسایی در کنوانسیون (علی‌رغم عدم تصریح لفظی)، تأثیر بسیار زیادی در موفقیت معاهده مذکور دارد: یکم اینکه در صورت فقدان مفهوم شناسایی، کنوانسیون نمی‌تواند طرح مجدد دعوا بعد از حصول سازش‌نامه را تضمین کند. در صورتی که کنوانسیون سازش‌نامه‌ها را صرفاً لازم‌الاجرا بداند، اما سازش‌نامه را دلیل قطعی حل اختلاف نداند، طرفین دعوا نمی‌توانند مطمئن باشند که با توجه به مقررات کنوانسیون سنگاپور می‌توانند از آثار سازش‌نامه بهره‌مند شوند. طرفی که تعهدات مذکور در سازش‌نامه را انجام داده است، نمی‌تواند از عدم طرح مجدد دعوا و اجرای مفاد سازش‌نامه از سوی طرف مقابل، اطمینان یابد.

همچنین، طرفی که از تنظیم سازش‌نامه پشیمان است، می‌تواند با طرح مجدد دعوا، از اجرای کنوانسیون سنگاپور جلوگیری کند؛ زیرا امکان استناد به سازش‌نامه از سوی طرف مقابل، بستگی به مقررات داخلی دادگاه رسیدگی‌کننده به دعوای جدید دارد و در صورت عدم ذکر مفهوم شناسایی در متن کنوانسیون، معاهده مذکور نمی‌توانست در این خصوص به وی کمکی نماید. لذا اجرا بدون شناسایی مثمر ثمر نیست؛ زیرا طرف مقابل می‌تواند به راحتی با طرح دعوا در دادگاه، مانع اجرای سازش‌نامه شود. دوم اینکه در صورت فقدان مفهوم شناسایی، هدف اصلی کنوانسیون مبنی بر تشویق استفاده از میانجی‌گری در دعوای تجاری بین‌المللی محقق نخواهد گردید.

در واقع، هدف اصلی کنوانسیون صرف اجرای سازش‌نامه در کشورهای عضو نیست، بلکه این معاهده باید باعث گردد که طرفین دعوای تجاری به جای توسل به دادرسی و داوری، از سازش برای حل اختلاف خود بهره‌گیرند. بسیاری از سازش‌نامه‌هایی که تنظیم می‌گردند، به وسیله طرفین

17. Hal Abramson, *New Singapore Convention on Cross-Border Mediated Settlements*, in *Mediation in International Commercial and Investment Disputes*, ed by Catharine Titi and Katia Fach Gómez (London: Oxford University Press, 2019), 376; Nadja Alexander and Shou Yu Chong, *The Singapore Convention on Mediation: A Commentary* (Amsterdam: Kluwer Law International, 2020), 27; Morris-Sharma, "Constructing the Convention on Mediation the Chairperson's Perspective", 500-503; Khory McCormick and Sharon S M Ong, "Through the Looking Glass: An Insiders Perspective Into The Making Of The Singapore Convention On Mediation", *Singapore Academy of Law Journal* 31 (2019): 533-535; Schnabel, "Recognition by Any Other Name: Article 3 of the Singapore Convention on Mediation", 1191-1193; Eunice Chua, "The Singapore Convention on Mediation – A Brighter Future for Asian Dispute Resolution", *Asian Journal of International Law* 9, no.2 (2019): 199; Chong and Steffek, "Enforcement of International Settlement Agreements Resulting From Mediation Under The Singapore Convention Private International Law Issues In Perspective", 466.

دعوا اجرا می‌شوند و به اعتقاد برخی نویسندگان،^{۱۸} حتی امکان اجرای اختیاری سازش‌نامه از نتیجه بقیه راه‌های حل اختلاف (داوری و دادرسی)، به دلیل تعیین سرنوشت دعوا از سوی خود طرفین دعوا بیشتر است. لذا همیشه به اجرای اجباری سازش‌نامه نیاز نیست و کنوانسیون سنگاپور تنها به دنبال اعطای وصف لازم‌الاجرا به سازش‌نامه‌ها نیست و هدف اصلی کنوانسیون، بازسازی وجهه میانجی‌گری در عرصه بین‌المللی و تبدیل آن به شیوه‌ای مطلوب برای حل اختلافات است.

همان‌طور که فعالان تجاری به کنوانسیون نیویورک برای اجرای آرای داوری اعتماد کردند، کنوانسیون سنگاپور نیز برای توسعه سازش باید چنین اعتمادی را جلب نماید و در صورتی که پس از حصول سازش‌نامه امکان طرح همان دعوا نزد دادگاه‌ها وجود داشته باشد، چنین اعتمادی هیچ‌گاه به وجود نخواهد آمد.^{۱۹} سوم اینکه، فقدان این نوع شناسایی باعث می‌شود که یکی از طرفین، به دلایل متعدد ماهوی برای جلوگیری از اجرای سازش‌نامه متوسل شود و در واقع، این موضوع باعث افزایش مصادیق برای رد اجرای سازش‌نامه مذکور در ماده ۵ کنوانسیون می‌گردد؛^{۲۰} زیرا زمانی که منعی برای طرح دعوای مجدد وجود نداشته باشد، هر یک از طرفین دعوا می‌توانند به ایرادات و دفاعیات متعددی در فرایند رسیدگی جدید استناد کنند؛ ولی در صورت وجود شناسایی سازش‌نامه و ممانعت از طرح دعوای مجدد، طرفین دعوا ملزم به مفاد سازش‌نامه بوده، تنها از دفاعیات مندرج در ماده ۵ کنوانسیون می‌توانند برای مخالفت با اجرا استفاده کنند.

امکان استناد به سازش‌نامه برای ممانعت از رسیدگی مجدد به همان دعوا، در حقوق ایران نیز شایسته بررسی است. در صورتی که سازش‌نامه نزد دادگاه تنظیم شود، وفق ماده ۱۸۴ قانون آیین دادرسی مدنی، قاعداً انعقاد گزارش اصلاحی مانع طرح مجدد دعوا از سوی طرفین دعوا در همان

18. Eduward Serbenko, "Bargaining in the Shadow of Arbitration: When Mediation Settlements Become Enforceable Arbitral Awards," *Romanian Journal of International Law* 14 (2012), 69; Chang-fa Lo, "Desirability of a New International Legal Framework for Cross-Border Enforcement of Certain Mediated Settlement Agreements", *Contemporary Asia Arbitration Journal* 7, No. 1 (2014): 125; Edna Sussman, "The Final Step: Issues in Enforcing the Mediation Settlement Agreement", *Contemporary Issues in International Arbitration and Mediation: The Fordham Papers*, (2009), 2.

19. Schnabel, "Recognition by Any Other Name: Article 3 of the Singapore Convention on Mediation", 1193-1195; Timothy Schnabel, "The Singapore Convention on Mediation: Framework for the Cross-Border Recognition and Enforcement of Mediated Settlements", *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal* 19 (2019), 36; Boulet, "The Singapore Convention and the Metamorphosis of Contractual Litigation", 1228.

20. Boulet, "The Singapore Convention and the Metamorphosis of Contractual Litigation", 1229.

موضوع می‌شود. در این راستا، در دادنامه شماره ۹۲۰۹۹۷۰۲۲۱۵۰۱۰۸۱ شعبه ۱۵ دادگاه تجدیدنظر استان تهران مورخ ۱۳۹۲/۰۸/۲۱ بیان شده است: «تا زمانی که گزارش اصلاحی از اعتبار قانونی برخوردار است، صدور رأی در همان مورد صحیح نخواهد بود». البته به بیان برخی صاحب‌نظران،^{۲۱} طرفین سازش در عین حال که نمی‌توانند طرح دعوای جدیدی در همان موضوع گزارش اصلاحی داشته باشند، اما می‌توانند ابطال گزارش اصلاحی را به دلیل مخالفت با نظم عمومی یا اشتباه و اکراه و فسخ آن را به سبب تدلیس و عیب و امثال این‌ها از دادگاه تقاضا نمایند. چنین رویکردی در رویه قضایی نیز قابل مشاهده است. در دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۹۰۸۳۰۰۰۴۵ شعبه ۲۳ دیوان عالی کشور مورخ ۱۳۹۳/۰۲/۰۱، عنوان شده است: «با توجه به اینکه به گزارش اصلاحی حکم دادگاه اطلاق نمی‌شود، دعوای ابطال آن قابل استماع است».

در خصوص فرضی که سازش‌نامه نزد داور تنظیم گردیده است، وفق مواد ۴۸۸ و ۴۹۰ قانون آیین دادرسی مدنی به نظر می‌رسد رأی داوری قطعیت یافته، مانع طرح مجدد دعوا در همان موضوع از سوی طرفین دعوا می‌گردد. رویه قضایی نیز در آراء متعدد بر چنین موضعی تأکید کرده است. در دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۲۲۵۰۰۰۷۷۶ شعبه ۴۹ دادگاه تجدیدنظر استان تهران مورخ ۱۳۹۳/۰۶/۳۰ عنوان شده است: «در صورت صدور رأی از سوی داور، دادگاه نمی‌تواند به همان دعوا رسیدگی کند». همچنین در دادنامه شماره ۹۱۰۹۹۷۰۲۲۱۵۰۰۶۸۶ شعبه ۱۵ دادگاه تجدیدنظر استان تهران مورخ ۱۳۹۱/۰۶/۰۵ بیان شده است: «اصل بر اعتبار رأی داوری است و دادگاه‌ها به‌جز موارد مصرح در قانون آیین دادرسی مدنی، حق ورود در موضوع داوری را ندارند و نمی‌توانند رسیدگی ماهوی نمایند».

در خصوص انواع دیگر سازش‌نامه‌ها (عادی و تنظیمی نزد سردفتر اسناد رسمی)، با توجه به فقدان نص قانونی و ماهیت قراردادی و اسنادی آن‌ها، به نظر می‌رسد که حتی پس از تنظیم سازش‌نامه نیز امکان طرح مجدد دعوا از سوی طرفین وجود دارد و وجود سازش‌نامه به‌تنهایی دلیل رد دعوا نخواهد بود. لذا در این حالت، سازش‌نامه یک مدرک در کنار دیگر مستندات موجود در پرونده است و مقام رسیدگی‌کننده به دعوا در خصوص سرنوشت دعوا، با توجه به مستندات موجود تصمیم‌گیری می‌کند که تصمیم وی می‌تواند برخلاف مفاد سازش‌نامه باشد. شاید قاضی بتواند به دلیل فصل خصومت با انعقاد سازش‌نامه و قاطع تلقی کردن صلح در مقام تنازع وفق ماده ۷۶۱ قانون مدنی، حسب ماده ۲ قانون آیین دادرسی مدنی قرار عدم استماع دعوا را صادر و از

۲۱. عبدالله شمس، آیین دادرسی مدنی (دوره پیشرفته)، جلد دوم، چاپ چهل و دوم، (تهران: انتشارات دراک، ۱۳۹۸)، ۲۶۹؛ ناصر کاتوزیان، اعتبار امر قضاوت شده در دعوای مدنی، جلد ۵، (تهران: انتشارات دادگستر، ۱۳۷۶)، ۱۳۳.

طرح دعوای مجدد بر فرض حصول سازش جلوگیری نماید، اما در رویه قضایی مصداقی برای موضع مذکور دیده نشد است؛ بنابراین به منظور عدم امکان طرح مجدد دعوا پس از انعقاد سازش‌نامه، به وضع مقرراتی صریح در این خصوص، همانند رویکرد کنوانسیون سنگاپور نیاز است.

۲. شناسایی سازش‌نامه به معنای تطبیق مفاد آن با قوانین مقر دادگاه محل اجرا

مفهوم دوم شناسایی زمانی است که دادگاه می‌خواهد سازش‌نامه را اجرا نماید و باید مفاد سازش‌نامه را با قوانین مقر دادگاه تطبیق دهد که در صورت قانونی و مشروع تلقی کردن سازش‌نامه، دستور اجرای آن را صادر می‌کند. تنظیم‌کنندگان کنوانسیون سنگاپور مخالف اعطای چنین حقی به دادگاه اجراکننده سازش بودند و یکی از دلایل اصلی عدم ذکر اصطلاح شناسایی در متن معاهده مذکور، اجتناب از اعطای اختیار تطبیق مفاد سازش‌نامه با قوانین مقر به وسیله دادگاه اجراکننده سازش بود تا از این طریق، از دخالت دادگاه‌ها در خصوص اجرای سازش‌نامه‌ها جلوگیری شود. با بررسی مقررات کنوانسیون به نظر می‌رسد به رغم عدم ذکر تعبیر شناسایی، تا حدی اختیار شناسایی در مفهوم فوق‌الذکر نیز به دادگاه اجراکننده سازش‌نامه داده شده است.

در ماده ۵ کنوانسیون سنگاپور جهات رد درخواست اجرای سازش‌نامه این‌گونه ذکر شده است: «۱. مرجع صالح کشور عضو کنوانسیون می‌تواند به درخواست طرفی که اجرا علیه وی طبق ماده ۴ درخواست شده است به دلایل ذیل از حمایت اجرایی امتناع ورزد، مشروط بر آنکه طرف مزبور برای مرجع صالح مزبور چنین اثبات نماید: سازش‌نامه‌ای را که درخواست اجرای آن شده است، بر اساس قانونی که طرفین، آن را حاکم بر سازش‌نامه قرار داده‌اند یا در فرض سکوت طرفین، قانون تعیین‌شده از سوی مرجع صالح کشور عضو کنوانسیون و مخاطب اجرا طبق ماده ۴، باطل، نامعتبر یا غیر قابل اجرا باشد یا هیچ‌گونه قرینه‌ای مبنی بر قابلیت اجرای سازش‌نامه وجود نداشته باشد. ۲. مرجع صالح کشور عضو کنوانسیون که مطابق ماده ۴، مخاطب درخواست اجراست همچنین می‌تواند از صدور دستور اجرا امتناع ورزد، اگر احراز نماید که: الف. صدور دستور اجرا مخالف نظم عمومی این کشور است یا ب. بر اساس قانون این کشور، موضوع اختلاف قابلیت حل و فصل از طریق سازش را نداشته است».

در بند ۲ ماده ۵ کنوانسیون، دادگاه اجراکننده سازش در صورتی که موضوع سازش‌نامه مخالف نظم عمومی قانون مقر دادگاه یا جزء موارد سازش‌ناپذیر وفق قانون مذکور باشد، می‌تواند از اجرای رأی داوری خودداری نماید. به هر حال، قاضی برای احراز این مسئله، باید سازش‌نامه را مطابق

مقررات داخلی خود شناسایی نماید و برخی نویسندگان^{۲۲} در این خصوص تأکید کرده‌اند که به دلیل ماهیت پیچیده یا مصالح خاص، در هر کشوری ممکن است دعاوی خاصی سازش‌ناپذیر باشند. از طرفی، در بسیاری از کشورها نظم عمومی مصادیق مشخص ندارد و یا می‌توان از موارد غیرقابل سازش تفسیر موسعی اتخاذ کرد. لذا قاضی می‌تواند با تفسیر خود از مقررات داخلی، از اجرای سازش‌نامه خودداری نماید و عملاً اجرای سازش‌نامه وابسته به عقیده شخصی قاضی اجراکننده سازش‌نامه و منوط به شناسایی آن وفق مقررات مقر دادگاه می‌گردد. مصادق سوم نیز در فراز اول پاراگراف ب بند ۱ ماده ۵ کنوانسیون سنگاپور مشاهده می‌شود؛ زیرا تعیین باطل، نامعتبر یا غیر قابل اجرا بودن سازش‌نامه نوعی شناسایی است و باید تطبیق وضعیت و شرایط سازش‌نامه با ضوابط قانونی حاکم سنجیده شود.

مغایرت با نظم عمومی و سازش‌ناپذیری یا داوری‌ناپذیری در هر دو کنوانسیون سنگاپور و نیویورک، به‌عنوان یکی از جهات رد اجرای سند حل اختلاف عنوان شده است و به نظر می‌رسد باید تفسیر یکسانی از جهات مذکور در هر دو کنوانسیون مدنظر قرار گیرد. سازش‌ناپذیری یا داوری‌ناپذیری مفهومی است که بیانگر عدم قابلیت حل و فصل یک دعوا از طریق داوری یا سازش است.^{۲۳} به نظر برخی نویسندگان،^{۲۴} باید تفسیر استثنائی و بسیار مضیقی از نظم عمومی و سازش‌ناپذیری، مبنای تصمیمات دادگاه محل اجرای سازش‌نامه باشد و مرجع مذکور باید در استناد به این دو جهات رد، بسیار محتاطانه عمل کند.

به‌عنوان مثال، موضوعات بسیار مهمی، مثل مسائل امنیت ملی به‌عنوان مصادق نقض نظم عمومی و صراحت قانون به عدم امکان حل اختلاف موضوعی از طریق سازش، به‌عنوان مصادق سازش‌ناپذیری، می‌توانند دلیلی بر رد اجرای سازش‌نامه باشند. البته فارغ از دیدگاه صحیح مذکور مبنی بر لزوم ارائه تفسیر مضیق از نظم عمومی و سازش‌ناپذیری، چنین ملاحظه‌ای در متن کنوانسیون درج نشده است و با توجه به هدف کنوانسیون سنگاپور مبنی بر حمایت اجرایی از سازش‌نامه‌ها به نظر می‌رسد که درج لزوم تفسیر مضیق از جهات رد مذکور، می‌توانست تأثیرات بسیار مثبتی در اجرای حداکثری سازش‌نامه‌ها، وفق کنوانسیون سنگاپور داشته باشد.

۲۲. علی حسین مصلحی و محسن صادقی، «نگاهی به شیوه‌های جایگزین حل و فصل اختلاف (ADR)»، دو فصلنامه علمی حقوق تطبیقی (دانشگاه مفید)، شماره ۷ (پاییز و زمستان ۱۳۸۳): ۱۴۸.

۲۳. لعیا جنیدی و نسترن غیاثوند قزوینی، «داوری پذیری در نظام حقوقی ایران با تأکید بر رویه قضایی»، دو فصلنامه علمی حقوق تطبیقی (دانشگاه مفید)، شماره ۲ (پاییز و زمستان ۱۳۹۶): ۲۵.

24. Born, 2014: 326; Schnabel, "The Singapore Convention On Mediation: Framework For The Cross-Border Recognition And Enforcement Of Mediated Settlements", 54-55.

به نظر می‌رسد با اینکه از اصطلاح شناسایی در کنوانسیون سنگاپور استفاده نشده است، اما در عمل با نوع شدیدتری از شناسایی در این کنوانسیون، در مقایسه با کنوانسیون نیویورک مواجهیم؛ زیرا تفاوت کنوانسیون نیویورک و سنگاپور در این خصوص، این است که کنوانسیون نیویورک، تبعیت قضایی بین‌المللی را برای کشور محل شناسایی و اجرا ایجاد کرده است؛ زیرا بیان می‌دارد که اگر دادگاه کشور محل صدور رأی داوری یا کشور قانون حاکم بر داوری، رأی داوری را ابطال کرد، کشور محل شناسایی و اجرا نباید رأی داوری را اجرا کند و رأی دادگاه کشور دیگر، برای کشور محل شناسایی و اجرا الزام‌آور است، اما کنوانسیون سنگاپور اشاره‌ای به ابطال نمی‌کند، بلکه ملاک در کنوانسیون سنگاپور باطل بودن سازش‌نامه وفق قانون مرضی‌الطرفین یا قانون صالح به نظر کشور محل اجراست و تشخیص این موضوع در اختیار کشور محل اجراست که هم باید قانون حاکم را تعیین نماید و هم باید موضع قانون مزبور را مشخص و در خصوص باطل بودن سازش‌نامه تصمیم‌گیری کند.

وفق فراز اول پاراگراف ب بند ۱ ماده ۵ کنوانسیون سنگاپور، بطلان سازش‌نامه به وسیله دادگاه محل اجرا با توجه به مقررات کشور محل قانون حاکم تشخیص داده می‌شود، ولی دادگاه محل اجرای سازش‌نامه، الزامی بر تبعیت از آرای صادره در کشور مذکور ندارد و لذا حتی در صورت ابطال سازش‌نامه در دادگاه‌های کشور مزبور، کشور محل اجرا الزامی به تبعیت نخواهد داشت. به‌عنوان مثال، اگر انگلستان (کشور محل اجرا) قانون ایران را حاکم بر سازش‌نامه تلقی کند، در صورت ابطال سازش‌نامه در دادگاه‌های ایران، بازهم دادگاه انگلیسی مکلف به تبعیت از حکم صادره مبنی بر ابطال سازش‌نامه در دادگاه ایرانی نیست و برداشت قاضی انگلیسی از مقررات قانونی ایران معیار است و در نتیجه، مرجع قضایی انگلیسی قادر است وفق قانون ایران، سازش‌نامه ابطال‌شده در دادگاه ایرانی را معتبر بداند.

در فرض فوق نسبت به دو مصداق قبلی، اشکال جدی‌تری در اجرای سازش‌نامه به وجود می‌آید؛ زیرا در شناسایی جهت بررسی مخالفت مفاد سازش‌نامه با نظم عمومی و یا سازش‌ناپذیری آن، ملاک، قانون کشور محل اجرا بود، اما در شناسایی جهت بررسی باطل بودن سازش‌نامه، ملاک، قانون حاکم است که ممکن است قانون کشوری به جز قانون کشور محل اجرا باشد و در این صورت، برداشت دادگاه محل اجرا از موضع قانون کشوری دیگر، تعیین‌کننده سرنوشت سازش‌نامه است که به دلیل احتمال زیاد عدم اشراف دادگاه محل اجرا به مقررات قانونی کشور دیگر، اعطای چنین اختیاری به دادگاه مذکور منطقی نیست.

شایان‌ذکر است که فرق قید «باطل یا غیر قابل اجرا» بودن با «فقدان قرینه برای اجرا» مذکور در ماده ۵ کنوانسیون سنگاپور در این است که در حالت اول، برای اینکه سازش‌نامه اجرا نگردد، باید

قانون ساکت نباشد و صراحتاً چنین سازش‌نامه‌ای را باطل یا قابل اجرا بداند، اما در حالت دوم، حتی سکوت قانون نیز باعث عدم اجرای سازش‌نامه می‌شود؛ زیرا باید در قانون، مقررهای مبنی بر قابلیت اجرایی سازش‌نامه وجود داشته باشد؛ مثل اینکه آن کشور به کنوانسیون سنگاپور پیوسته باشد یا مقرراتی داخلی در خصوص اجرای سازش‌نامه تجاری بین‌المللی داشته باشد. لذا در فرضی که کشور محل اجرا به کنوانسیون سنگاپور پیوسته، اما قانون حاکم بر سازش‌نامه قانون کشوری دیگر است، در این صورت ضرورتی ندارد که کشور مذکور به کنوانسیون سنگاپور پیوسته باشد و همین کفایت می‌کند که وفق قوانین کشور مذکور، سازش‌نامه‌های تجاری بین‌المللی قابل اجرا باشند.

در خصوص غیر قابل اجرا بودن^{۲۵} سازش نیز باید بیان داشت که دو عبارت قابل اجرا^{۲۶} و لازم‌الاجرا^{۲۷} دارای مفاهیمی متفاوت هستند. هر توافقی قابل اجراست، اما اصولاً لازم‌الاجرا نیست؛ زیرا برای لزوم اجرا، به صدور حکم قضایی نیاز است. اگر قائل بر این باشیم که استثناء مذکور در ماده ۵ صرفاً شامل سازش‌نامه‌های غیر قابل اجراست، در این صورت اگر در هر نظام حقوقی سازش‌نامه جزء اسناد لازم‌الاجرا تلقی نشود، ایرادی ندارد و کشور محل اجرا می‌تواند آن را اجرا کند و کافی است که طبق قانون حاکم، سازش‌نامه غیر قابل اجرا نبوده باشد و در واقع ملاک، معتبر و قابل اجرا بودن سازش‌نامه وفق مقررات قانون حاکم است. در این فرض، موارد رد درخواست اجرای سازش‌نامه کمتر می‌شود؛ چون باید عدم قابلیت اجرای سازش‌نامه احراز شود و در اکثر نظام‌های حقوقی سازش‌نامه، قابل اجرا محسوب می‌گردد.

در مقابل، اگر قائل بر این باشیم که استثناء حمایت اجرایی کنوانسیون سنگاپور شامل سازش‌نامه‌های غیر لازم‌الاجرا وفق قانون حاکم است، در این صورت حتی سازش‌نامه‌هایی که طبق نظام حقوقی حاکم معتبر و قابل اجرا هستند، اما حسب تصمیمات قضایی آن کشور لازم‌الاجرا محسوب نمی‌شوند، وفق کنوانسیون سنگاپور لازم‌الاجرا نیستند. در واقع، سازش‌نامه افزون بر معتبر و قابل اجرا بودن وفق مقررات قانون حاکم، باید لازم‌الاجرا بوده، حکم اجرای آن به‌وسیله دادگاه‌های کشور حاکم صادر شود. در این صورت، موارد رد درخواست اجرای سازش‌نامه زیاده‌تر می‌شود؛ زیرا سازش‌نامه به استناد عدم قابلیت اجرا و عدم لازم‌الاجرا بودن قابل رد است. به‌عنوان مثال، در حقوق ایران سازش‌نامه‌ها دارای قابلیت اجرایی هستند، اما لازم‌الاجرا محسوب نمی‌شوند.

25. Inoperative.

26. Operative.

27. Enforceable.

بررسی تحلیلی لزوم شناسایی سازش‌نامه با مطالعه تطبیقی... / معبودی نیشابوری و رضائی ۱۹۳

کنوانسیون سنگاپور، به‌درستی ملاک امکان مخالفت با درخواست اجرا را غیر قابل اجرا بودن سازش‌نامه و نه غیر لازم‌الاجرا بودن آن قرار داده است تا موارد رد اجرای سازش‌نامه تقلیل یابد؛ زیرا با توجه به عدم پذیرش حمایت اجرایی مستقیم از سازش‌نامه‌ها در قوانین داخلی بسیاری از کشورها، ذکر معیار لازم‌الاجرا بودن وفق قانون حاکم، باعث محدود شدن قلمرو اعمال کنوانسیون سنگاپور می‌گردد.

در بسیاری از کشورها، تنها از سازش‌نامه‌های مذکور در آرای قضایی (قانون روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات فیلیپین،^{۲۸} قانون سازش سنگاپور،^{۲۹} قانون داوری تجاری کانادا^{۳۰})، آرای داوری (حقوق چین^{۳۱} و هند^{۳۲}) یا سازش‌نامه‌های تنظیمی نزد سردفتر اسناد رسمی (حقوق اسپانیا^{۳۳} و آلمان^{۳۴}) حمایت اجرایی صورت می‌گیرد و سازش‌نامه‌های عادی با اینکه سند حل اختلاف تلقی می‌شوند، اما از لحاظ اجرایی با این نوع سازش‌نامه‌ها، به‌مثابه یک قرارداد عادی رفتار می‌شود و باید اجرای تعهدات مذکور در آن‌ها، همانند یک قرارداد عادی از دادگاه درخواست شود.^{۳۵} البته آنسیترال در کنار کنوانسیون سنگاپور، قانون نمونه آنسیترال در زمینه سازش تجاری بین‌المللی و

28. Section 17 of the Philippines Alternative Dispute Resolution Act.

29. Section 12 of the Singapore Mediation Act 2017.

30. Commercial Mediation Act 2010, Chapter 16, Schedule 3, s. 13.

31. Article 51(2) of the Arbitration Law of the People's Republic of China.

32. Section 73(3) of India's Arbitration and Conciliation Act 1996.

33. Spain's Act No. 5/2012 of 6 July 2012 on mediation in civil and commercial matters and Act No. 1/2000 of 7 January 2000 on civil procedure.

34. United Nations Commission on International Trade Law, Note by the Secretariat – Compilation of comments by Governments 13–14, 16 A/CN.9/846/Add.3.

35. Eunice Chua, "A Contribution to the Conversation on Mixing the Modes of Mediation and Arbitration: Of Definitional Consistency and Process Structure", *Transnational Dispute Management, Research Collection School of Law* (2018), Available at: https://ink.library.smu.edu.sg/sol_research/2771, Last Accessed at: 2021.02.10, 6-7; Patrick R. Kingsley, "The Singapore Convention on Mediation: Good News for Businesses" (2019), Available at: <https://www.law.com/thelegalintelligencer/2019/01/09/the-singapore-convention-on-mediation-good-news-for-businesses>, Last Accessed at: 2021.02.10, 1; Chong and Steffek, "Enforcement of International Settlement Agreements Resulting From Mediation Under The Singapore Convention Private International Law Issues In Perspective", 452; Chang-fa Lo and Winnie Jo-Mei M. "Draft Convention on Cross-Border Enforcement Of International Mediated Settlement Agreements", *Contemporary Asia Arbitration Journal* 7, No. 1 (2014): 389; Danny McFadden, *The Growing Importance of Regional Mediation Centres in Asia, in Mediation in International Commercial and Investment Disputes*, ed. Catharine Titi and Katia Fach Gómez (London: Oxford University Press, 2019), 181; Dilyara Nigmatullina, *Combining Mediation and Arbitration in International Commercial Dispute Resolution* (New York: Routledge, 2019), 39.

سازش‌نامه‌های بین‌المللی حاصل از فرایند میانجی‌گری مصوب ۳۶۲۰۱۸ را نیز ارائه کرد تا کشورها با تصویب قانون مذکور، از سازش‌نامه‌های داخلی و بین‌المللی یکسان حمایت کنند.

در نظام حقوقی ایران، در خصوص لزوم تطبیق مفاد سازش‌نامه با قوانین مقرر دادگاه اجراکننده آن، درباره همه انواع سازش‌نامه‌ها (سازش‌نامه تنظیمی نزد داور، دادگاه یا سردفتر اسناد رسمی و حتی سازش‌نامه عادی)، مفهوم شناسایی وجود دارد. در خصوص سازش‌نامه تنظیمی نزد دادگاه، در ماده ۱۶۹ قانون اجرای احکام، اجرای آن منوط شده است به: «ماده ۱۶۹: ۱. مفاد حکم مخالف با قوانین مربوط به نظم عمومی یا اخلاق حسنه نباشد؛ ۲. اجرای حکم مخالف با عهود بین‌المللی که دولت ایران آن را امضاء کرده است یا مخالف قوانین مخصوص نباشد؛ ۳. رسیدگی به موضوع دعوی مطابق قوانین ایران اختصاص به دادگاه‌های ایران نداشته باشد». رویه قضایی نیز چنین رویکردی دارد. در دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۰۰۱۰۰۰۵۸۱ شعبه ۵۰ دادگاه تجدیدنظر استان تهران مورخ ۱۳۹۳/۰۶/۳۱ عنوان شده است: «احکام حقوقی دادگاه‌های خارجی، در صورتی که مفاد آن با نظم عمومی و یا اخلاق حسنه مخالف نباشد، در ایران قابل اجراست». همچنین در دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۰۲۲۴۷۰۰۷۸۷ شعبه ۴۷ دادگاه تجدیدنظر استان تهران مورخ ۱۳۹۳/۰۵/۱۵ نیز رویکرد مزبور بدین شرح اتخاذ شده است: «در مورد تفهیم احکام مربوط به احوال شخصیه (طلاق) صادره از دادگاه‌های خارجی باید قانون ایران در رسیدگی لحاظ شده باشد».

در خصوص سازش‌نامه‌های تنظیمی نزد داور، اجرای آن مشروط به شناسایی دادگاه ایرانی اجراکننده رأی داوری شده است. در این خصوص، ماده ۳۴ قانون داوری تجاری بین‌المللی مصوب ۱۳۷۶ بیان می‌دارد: «در موارد زیر رأی «داور» اساساً باطل و غیرقابل اجراست: ۱. در صورتی که موضوع اصلی اختلاف به موجب قوانین ایران قابل حل و فصل از طریق داوری نباشد. ۲. در صورتی که مفاد رأی مخالف با نظم عمومی یا اخلاق حسنه کشور و یا قواعد آمره این قانون باشد. ۳. رأی داوری صادره در خصوص اموال غیرمنقول واقع در ایران با قوانین آمره جمهوری اسلامی ایران و یا با مفاد اسناد رسمی معتبر معارض باشد، مگر آنکه در مورد اخیر «داور» حق سازش داشته باشد». همچنین، بند ۲ ماده ۵ قانون الحاق جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون نیویورک نیز عنوان می‌دارد: «در صورتی ممکن است که از شناسایی و اجرای حکم داوری نیز امتناع به عمل آید که مرجع صالح کشوری که شناسایی و اجرای حکم از آن درخواست شده

36. UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation 2018.

بررسی تحلیلی لزوم شناسایی سازش‌نامه با مطالعه تطبیقی... / معبودی نیشابوری و رضائی ۱۹۵

است، احراراز کند: الف. موضوع اختلاف به موجب قانون آن کشور از طریق داوری قابل حل و فصل نیست یا ب. شناسایی یا اجرای حکم با نظم عمومی آن کشور مغایرت دارد».

در خصوص سازش‌نامه تنظیمی نزد سردفتر اسناد رسمی و عادی، این نوع شناسایی در مواد مربوطه دیده می‌شود. در ماده ۱۲۹۵ قانون مدنی بیان شده است: «محاکم ایران به اسناد تنظیم شده در کشورهای خارجه همان اعتباری را خواهند داد که آن اسناد مطابق قوانین کشوری که در آنجا تنظیم شده داراست، مشروط بر اینکه: یکم، اسناد مزبور به دلیلی از دلیلهای قانونی از اعتبار نیفتاده باشد. دوم، مفاد آنها مخالف با قوانین مربوط به نظم عمومی یا اخلاق حسنه ایران نباشد». ماده ۹۷۵ قانون مدنی مقرر می‌کند: «محکمه نمی‌تواند قوانین خارجی و یا قراردادهای خصوصی را که برخلاف اخلاق حسنه بوده است و یا به واسطه جریحه دار کردن احساسات جامعه یا به دلیل دیگر، مخالف با نظم عمومی برشمرده می‌شود، به موقع اجرا گذارد؛ اگرچه اجرای قوانین مزبور اصولاً مجاز باشد». در نتیجه، شناسایی به معنای تطبیق مفاد سازش‌نامه با قوانین مقر دادگاه محل اجرا، در حقوق ایران به رسمیت شناخته شده است.

۳. شناسایی سازش‌نامه به معنای تأیید آن از سوی دادگاه محل صدور آن

کنوانسیون سنگاپور، این امکان را فراهم می‌سازد که سازش‌نامه مستقیماً و بی‌نیاز از شناسایی در مبدأ، در قلمرو هر کدام از اعضاء به اجرا گذاشته شود و نیازی به شناسایی دومارحله‌ای^{۳۷} سازش‌نامه وجود ندارد. برخی نویسندگان^{۳۸} از اصطلاح «نظارت قضائی در کشور مبدأ» برای این موضوع استفاده کرده‌اند که اصطلاح مذکور بدین مفهوم است که نتیجه روش حل اختلاف، در دادگاه‌های کشور مبدأ کنترل شود و در واقع، به عنوان جزئی از نظم حقوقی کشور مبدأ با آن رفتار گردد.

کارگروه^{۳۹} در پی این بود که از مشکلات آرای داوری پیش از کنوانسیون نیویورک و تحت

37. Double exequatur.

۳۸. جنیدی، اجرای آرای داوری بازرگانی خارجی، ۱۱۵.

39. UNCITRAL "Audio Recordings: Working Group HI (Arbitration and Conciliation)", 62nd session, (2015), Available at: <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/uncitral/speakerslog/dfe74c41-404d-4cd9-ad3e-8ab8834a3dcc>, Last Accessed at 2020/11/01; UNCITRAL. "Audio Recordings: Working Group HI (Arbitration and Conciliation)", 63rd Session, Sept. 10, (2015), Available at: <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/uncitral/speakerslog/dfe74c41-404d-4cd9-ad3e-8ab8834a3dcc>, Last Accessed at 2020/11/01.

کنوانسیون ژنو در خصوص اجرای آرای داوری،^{۴۰} مبنی بر لزوم شناسایی داور مرحله‌ای جلوگیری نماید تا با ایجاد سیستمی سخت‌گیرانه مانع استفاده طرفین از سازش نگردد.^{۴۱} وفق مقررات کنوانسیون ژنو که یکی از اوصاف رأی داوری را «نهایی بودن»^{۴۲} آن عنوان کرده بود، محکوم‌علیه باید از دو دادگاه محل اجرای رأی داوری و دادگاه محل صدور رأی، اجرائیه دریافت می‌کرد؛ زیرا وفق تفسیر ارائه‌شده از اصطلاح مذکور، رأی داوری باید به تأیید دادگاه مقرر داوری برسد، اما برای حل مشکل مذکور در خصوص آرای داوری و عدم نیاز به اخذ تأیید دادگاه مقرر داوری، در کنوانسیون نیویورک از واژه «الزام‌آور»^{۴۳} استفاده گردید.^{۴۴}

با توجه به دیدگاه تنظیم‌کنندگان کنوانسیون سنگاپور مبنی بر اینکه سازش، فرایند حل اختلافی بدون مقرر است، وفق معاهده مذکور، سازش‌نامه بدون نیاز به شناسایی در دادگاه‌های مبدأ اجرا می‌شود. کارگروه به دنبال ارائه سیستم اجرایی غیر سخت‌گیرانه و عدم ایجاد مشکلات آرای داوری تحت کنوانسیون ژنو (لزوم شناسایی داور مرحله‌ای) بود.^{۴۵} همچنین، باید در نظر داشت که نمی‌توان به راحتی کشور مبدأ سازش‌نامه‌ها را تعیین کند و مشخصاً در حالتی که سازش‌نامه به وسیله ابزار الکترونیکی تنظیم شده باشد، تعیین مبدأ دشوارتر خواهد بود^{۴۶} و به نظر می‌رسد با توجه به اوصاف سازش، در فرایند طریقه حل اختلاف مذکور ضرورتی برای تعیین مقرر وجود ندارد.^{۴۷}

40. Geneva Convention on the Execution of Foreign Arbitral Awards of 1927.

۴۱. همتی کلوانی، «رویه قضایی در شناسایی و اجرای آرای داوری بین‌المللی در ایران»: ۹۰.

42. Final.

43. Binding.

۴۴. بوذرجمهری، امینی، ۱۳۹۵: ۱۵۲.

45. Schnabel, "The Singapore Convention on Mediation: Framework For The Cross-Border Recognition And Enforcement of Mediated Settlements", 13; UNCITRAL "Audio Recordings: Working Group HI (Arbitration and Conciliation)", 62nd session; UNCITRAL. "Audio Recordings: Working Group HI (Arbitration and Conciliation)", 63rd Session.

46. Schnabel, "The Singapore Convention on Mediation: Framework for the Cross-Border Recognition and Enforcement of Mediated Settlements", 13; 14.

47. Nadja Alexander, "Ten Trends In International Mediation", *Singapore Academy of Law Journal*, 31 (2019): 417; Chong and Steffek, "Enforcement of International Settlement Agreements Resulting From Mediation Under The Singapore Convention Private International Law Issues In Perspective", 456; Nadja Alexander and Shou Yu Chong. "Singapore Convention Series: Why is There No 'Seat' of Mediation?", *Research Collection School of Law* (2019), Available at: https://ink.library.smu.edu.sg/sol_research/2893/, Last Accessed at: 2021.02.10, 1; Nadja Alexander and Shou Yu Chong. "The New UN Convention on Mediation (Aka the 'Singapore Convention') Why It's Important for Hong Kong", *Research Collection School of Law, Hong Kong Lawyer* (2019), Available at: https://ink.library.smu.edu.sg/sol_research/2938/, Last Accessed at: 2021.02.10, 1.

بررسی تحلیلی لزوم شناسایی سازش‌نامه با مطالعه تطبیقی... / معبودی نیشابوری و رضائی ۱۹۷

بنابراین، وفق مقررات این کنوانسیون، سازش‌نامه را کشور مبدأ کنترل نمی‌کند، بلکه نظارت به‌وسیله کشوری که اجرای سازش‌نامه از آن درخواست شده است، انجام می‌شود^{۴۸} و در واقع، کنوانسیون به قاضی اجراکننده سازش‌نامه، برای بررسی و اعلام نظر در خصوص انطباق شرایط سازش‌نامه با مقررات کنوانسیون اعتماد کرده است.^{۴۹}

شایان‌ذکر است که با اینکه کنوانسیون نیویورک رویکردی تک‌مرحله‌ای اتخاذ کرده، اما شناسایی رأی داوری در مبدأ دارای تأثیراتی قانونی است. پاراگراف ۱ از بند ۵ ماده ۵ مقرر مذکور بیان می‌دارد: «درخواست شناسایی و اجرای رأی داوری تنها در صورتی می‌تواند به تقاضای کسی که علیه او به رأی استناد شده است، رد شود که طرف مذکور نزد مرجع صالح محلی که در آنجا تقاضای شناسایی و اجرای حکم شده است، دلایل و مدارک مثبته‌ای ارائه دهد مبنی بر اینکه: رأی داوری هنوز درباره طرفین لازم‌الاجرا نشده است یا اینکه به‌وسیله مرجع صالح کشوری که رأی در قلمرو آن یا حسب قوانین آن صادر شده، ابطال یا معلق گردیده است». در واقع، شناسایی به‌وسیله کشور مبدأ رأی داوری در این کنوانسیون، به‌عنوان شرط اجرا در کشور اجراکننده رأی داوری (مقتضی) در نظر گرفته نشده است، اما عدم شناسایی به‌وسیله کشور مبدأ (با صدور حکم ابطال رأی داوری)، مانعی برای اجرای رأی داوری تلقی شده است. برخی نویسندگان^{۵۰} در این خصوص به‌درستی اشاره کرده‌اند که در صورت ابطال رأی داوری در کشور مبدأ به هر دلیل، علی‌القاعده امکان اجرای رأی داوری مذکور در عرصه بین‌المللی نیز منتفی است؛ زیرا وضعیت رأی داوری در عرصه جهانی تابع وضعیت آن در عرصه ملی و داخلی رأی مذکور است.

درباره رویکرد نظام حقوقی ایران، باید قائل به تفکیک گردید. در خصوص سازش‌نامه‌های منعکس در رأی داوری، نیازی به تأیید آن در کشور مبدأ نیست، اما در خصوص دیگر سازش‌نامه‌ها، تأیید سازش‌نامه در مبدأ آن ضروری است. وفق بند ۳ پاراگراف ۱ ماده ۵ قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون نیویورک و بند ۱ ماده ۳۵ قانون داوری تجاری بین‌المللی ایران مصوب ۱۳۷۶، نیازی به تأیید سازش‌نامه مذکور در رأی داوری در کشور مبدأ نیست. چنین رویکردی در رویه قضایی نیز دیده می‌شود. در پرونده کلاسه ۱۱۰/۷۸ شعبه

48. Nadja Alexander, "Ten Trends In International Mediation": 417; Karen Vandekerckhove. *Mediation of Cross-Border Commercial Disputes in the European Union*, In *Mediation in International Commercial and Investment Disputes*, ed. Catharine Titi and Katia Fach Gómez (London: Oxford University Press, 2019), 200.

49. Boulet, "The Singapore Convention and the Metamorphosis of Contractual Litigation", 1230.

۵۰. علیرضا ایران‌شاهی، «آثار فراسرزمینی جریان دادرسی اعتراض به رأی داوری»، دو فصلنامه علمی حقوق تطبیقی (دانشگاه مفید)، شماره ۲۳ (زمستان ۱۳۹۲): ۳۹.

سوم دادگاه‌های عمومی تهران، دادگاه به‌صرف احراز صلاحیت خود و بدون درخواست ارائه مستندی برای احراز تأیید رأی داوری در کشور مبدأ (اوکراین)، رأی داوری را اجرا کرد.^{۵۹}

در انواع دیگر سازش‌نامه (سازش‌نامه تنظیمی نزد سران دفاتر اسناد رسمی، سازش‌نامه تنظیمی نزد دادگاه و سازش‌نامه عادی)، باید سازش‌نامه دارای وصف لازم‌الاجرا در کشور محل تنظیم آن باشد؛ زیرا بند ۴ ماده ۱۶۹ قانون اجرای احکام مدنی، یکی از شرایط اجرای آراء و اسناد خارجی (با توجه به ارجاع ماده ۱۷۷ همان قانون) را این‌گونه بیان داشته است: «حکم در کشوری که صادر شده است قطعی و لازم‌الاجرا باشد و به دلیل قانونی از اعتبار نیفتاده باشد». بنابراین در این‌گونه سازش‌نامه‌ها، سیستم شناسایی دوا مرحله‌ای اعمال می‌شود و باید سازش‌نامه در کشور مبدأ نیز تأیید شود.

نتیجه‌گیری

تصویب کنوانسیون سنگاپور، تلاشی قابل تقدیر و مهم در راستای توسعه و ترویج میانجی‌گری و احیای جایگاه این روش حل اختلاف، نسبت به داوری و دادرسی است. در کنار اعطای وصف لازم‌الاجرا به سازش‌نامه‌ها، شناسایی سازش‌نامه و نحوه انجام آن، تأثیری بسزا در موفقیت کنوانسیون مذکور و تحقق هدف توسعه روش میانجی‌گری دارد. ذکر نکردن عبارت شناسایی در متن کنوانسیون، تردیدهایی را در این خصوص ایجاد کرده است؛ زیرا مفاهیم متعددی از شناسایی در حقوق موضوعه کشورها و آثار دکتترین حقوقی عنوان شده است.

در کنوانسیون مذکور، شناسایی سازش‌نامه، به‌عنوان دفاع در برابر طرح مجدد موضوع دعوا، قابل استفاده است، اما در وضعیت کنونی نظام حقوقی ایران، تصریحی مبنی بر امکان استفاده از سازش‌نامه، به‌عنوان دفاع برای جلوگیری از رسیدگی مجدد به دعوا وجود ندارد. این موضع حقوق ایران با نقدی جدی روبه‌روست؛ زیرا یکی از طرفین دعوا پس از حصول سازش‌نامه، می‌تواند به‌راحتی برای حل اختلاف به راه‌های دیگر حل اختلاف مراجعه کند و سازش‌نامه تنظیمی ارزشی در حد مستندی عادی در رسیدگی بعدی خواهد داشت.

کنوانسیون سنگاپور، شناسایی به معنای تأیید سازش‌نامه در دادگاه‌های محل اجرا را در برخی مقررات خود به رسمیت شناخته و در حقوق ایران نیز چنین اختیاری به دادگاه ایرانی اجراکننده

۵۹. لعیا جنیدی، «رژیم ملی اجرای آرای داوری خارجی در ایران»، مجله حقوق تطبیقی ۱، شماره اول (بهار و تابستان ۱۳۸۹): ۲۸.

سازش‌نامه داده شده است. همچنین، برخلاف رویکرد صحیح کنوانسیون مذکور مبنی بر عدم لزوم تأیید سازش‌نامه در محل صدور آن، حقوق ایران در اکثر سازش‌نامه‌ها چنین شرطی را برای اجرای سازش‌نامه در نظر گرفته است. به‌طور کلی، هر چه محدوده دخالت دادگاه‌های محل صدور و محل اجرای سازش‌نامه‌ها تحت مفهوم شناسایی سازش‌نامه بیشتر گردد، با کم شدن امکان اجرای سازش‌نامه، استفاده از روش سازش و میانجی‌گری به‌وسیله اشخاص و فعالان تجاری نیز متعاقباً کمتر خواهد شد.

در مجموع، به نظر می‌رسد که موضع کنوانسیون سنگاپور در خصوص به رسمیت شناختن مفهوم اول شناسایی (جلوگیری از رسیدگی مجدد به دعوا) و نادیده گرفتن مفهوم سوم شناسایی (تأیید سازش‌نامه در دادگاه محل صدور آن)، قابل دفاع است، اما تجویز مفهوم دوم شناسایی (تطبیق مفاد سازش‌نامه با قوانین مقر دادگاه محل اجرا) قابل نقد است. مقنن ایرانی نیز که با امضای کنوانسیون سنگاپور نشان داده که ضرورت توسعه سازش را درک کرده است، باید هر چه سریع‌تر افزون بر الحاق قطعی به کنوانسیون سنگاپور، قانون نمونه آنسیترال ۲۰۱۸ را در مقررات داخلی ایران اعمال نماید تا وحدت رویه‌ای در خصوص سازش ایجاد گردد و نظام حقوقی ایران بتواند از مزایای متعدد سازش استفاده کند.

کتابنامه

الف. کتب و مقالات

الف-۱: فارسی

- ایران‌شاهی، علیرضا. «آثار فراسرزمینی جریان دادرسی اعتراض به رأی داوری»، دو فصلنامه علمی حقوق تطبیقی (دانشگاه مفید)، شماره ۲۳ (زمستان ۱۳۹۲): ۲۵-۴۰.
- جنیدی، لعلیا. «رژیم ملی اجرای آرای داوری خارجی در ایران»، مجله حقوق تطبیقی ۱، شماره اول (بهار و تابستان ۱۳۸۹): ۲۳-۳۸.
- جنیدی، لعلیا. اجرای آرای داوری بازرگانی خارجی. تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش، ۱۳۹۵.
- جنیدی، لعلیا و نسترن غیاثوند قزوینی. «داوری پذیری در نظام حقوقی ایران با تأکید بر رویه قضایی»، دو فصلنامه علمی حقوق تطبیقی (دانشگاه مفید)، شماره ۴ (پاییز و زمستان ۱۳۹۶): ۲۵-۴۸.
- حبیبی مجنده، محمد. داوری تجاری بین‌المللی تطبیقی. تهران: انتشارات گلودردی، ۱۳۹۱.
- شمس، عبدالله. آیین دادرسی مدنی (دوره پیشرفته). ج ۲، چاپ چهل و دوم. تهران: انتشارات دراک، ۱۳۹۸.
- کاتوزیان، ناصر. اعتبار امر قضاوت شده در دعاوی مدنی. ج ۵. تهران: انتشارات دادگستر، ۱۳۷۶.
- مصلحی، علی حسین و محسن صادقی. «نگاهی به شیوه‌های جایگزین حل و فصل اختلاف (ADR)»، دو فصلنامه علمی حقوق تطبیقی (دانشگاه مفید)، شماره ۷ (پاییز و زمستان ۱۳۸۳): ۱۲۳-۱۵۰.
- همتی کلوانی، احمد. «رویه قضایی در شناسایی و اجرای آرای داوری بین‌المللی در ایران»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق تجارت بین‌الملل، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۸.

الف-۲. لاتین

- Abramson, Hal, *New Singapore Convention on Cross-Border Mediated Settlements, In Mediation in International Commercial and Investment Disputes*, edited by Catharine Titi and Katia Fach Gómez. London: Oxford University Press, 2019.
- Abramson, Hal. "The New Singapore Mediation Convention: The Process and Key Choices". *Cardozo Journal of Conflict Resolution* 20, No. 4 (2019): 1037-1062.
- Alexander, Nadja. "Ten Trends in International Mediation". *Singapore Academy of Law Journal*, 31 (2019): 405-447.
- Alexander, Nadja and Shou Yu Chong. *The Singapore Convention on Mediation: A Commentary*. Amsterdam: Kluwer Law International, 2020.
- Born, Gary. *International Commercial Arbitration*, New York: Kluwer Law International, 2014.

- Boulet, Jean-Christophe. "The Singapore Convention and the Metamorphosis of Contractual Litigation", *Cardozo Journal of Conflict Resolution* 20, No. 4 (2019): 1209-1234.
- Chong, Shou Yu and Felix Steffek. "Enforcement of International Settlement Agreements Resulting From Mediation Under The Singapore Convention Private International Law Issues In Perspective", *Singapore Academy of Law Journal*, No. 31 (2019): 448-486.
- Chua, Eunice. "The Singapore Convention on Mediation – A Brighter Future for Asian Dispute Resolution", *Asian Journal of International Law* 9, Issue 2 (2019): 195-205.
- Lo, Chang-fa. "Desirability of a New International Legal Framework for Cross-Border Enforcement of Certain Mediated Settlement Agreements", *Contemporary Asia Arbitration Journal* 7, No. 1 (2014): 120-138.
- Lo, Chang-fa and Winnie Jo-Mei M. "Draft Convention on Cross-Border Enforcement of International Mediated Settlement Agreements", *Contemporary Asia Arbitration Journal* 7, No. 1 (2014): 387-401.
- Mccormick, Khory; Sharon S M Ong. "Through the Looking Glass: An Insiders Perspective into the Making of the Singapore Convention on Mediation", *Singapore Academy of Law Journal* 31 (2019): 520-546.
- McFadden, Danny. *The Growing Importance of Regional Mediation Centres in Asia*, In *Mediation in International Commercial and Investment Disputes*, edited by Catharine Titi and Katia Fach Gómez. London: Oxford University Press, 2019.
- Morris-Sharma, Natalie, "Constructing the Convention on Mediation the Chairperson's Perspective", *Singapore Academy of Law Journal* 31 (2019): 487-519.
- Nigmatullina, Dilyara. *Combining Mediation and Arbitration in International Commercial Dispute Resolution*. New York: Routledge, 2019.
- Redfern Alan and Martin Hunter. *The Law and Practice of International Commercial Arbitration*. London: Oxford University Press, 2009.
- Schnabel, Timothy. "The Singapore Convention On Mediation: Framework for the Cross-Border Recognition and Enforcement of Mediated Settlements", *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal* 19 (2019): 1-60.
- Schnabel, Timothy. "Recognition by Any Other Name: Article 3 of the Singapore Convention on Mediation", *Cardozo Journal of Conflict Resolution* 20, No. 4 (2019): 1181-1196.
- Serbenco, Eduward "Bargaining in the Shadow of Arbitration: When Mediation Settlements Become Enforceable Arbitral Awards," *Romanian Journal of International Law* 14 (2012): 68-105.
- Sussman, Edna. "The Final Step: Issues in Enforcing the Mediation Settlement Agreement", *Contemporary Issues in International Arbitration and Mediation: The Fordham Papers*, (2009): 1-24.

Vandekerckhove, Karen. *Mediation of Cross-Border Commercial Disputes in the European Union*, In *Mediation in International Commercial and Investment Disputes*, edited by Catharine Titi and Katia Fach Gómez. London: Oxford University Press, 2019.

ب. وبسایت‌ها

- Alexander, Nadja and Shou Yu Chong. "Singapore Convention Series: Why is There No 'Seat' of Mediation?", *Research Collection School of Law* (2019), Available at: https://ink.library.smu.edu.sg/sol_research/2893/, Last Accessed at: 2021.02.10.
- Alexander, Nadja and Shou Yu Chong. "The New UN Convention on Mediation (Aka the 'Singapore Convention') Why It's Important for Hong Kong", *Research Collection School of Law*, Hong Kong Lawyer (2019), Available at: https://ink.library.smu.edu.sg/sol_research/2938/, Last Accessed at: 2021.02.10.
- Chua, Eunice, "A Contribution to the Conversation on Mixing the Modes of Mediation and Arbitration: Of Definitional Consistency and Process Structure", *Transnational Dispute Management, Research Collection School of Law* (2018), Available at: https://ink.library.smu.edu.sg/sol_research/2771/, Last Accessed at: 2021.02.10.
- Freehills, Herbert Smith "PwC and the International Mediation Institute", Global Pound Conference Series: Global Data Trends and Regional Difference, (2018), Available at: <https://www.globalpound.org/>, Last Accessed at: 2021.02.10.
- Kingsley, Patrick R. "The Singapore Convention on Mediation: Good News for Businesses" (2019), Available at: <https://www.law.com/thelegalintelligencer/2019/01/09/the-singapore-convention-on-mediation-good-news-for-businesses/>, Last Accessed at: 2021.02.10.
- Quek Anderson, Dorcas. "Supporting Party Autonomy in the Enforcement of Cross-Border Mediated Settlement Agreements: A Brave New World or Uncharted Territory?", *Research Collection School Of Law Privatizing dispute resolution: Trends and limits* 41 (2019), Available at: https://ink.library.smu.edu.sg/sol_research/2909/, Last Accessed at: 2021.02.10.
- UNCITRAL "Audio Recordings: Working Group HI (Arbitration and Conciliation)", 62nd session, (2015), Available at: <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/uncitral/speakerslog/dfe74c41-404d-4cd9-ad3e-8ab8834a3dcc>, Last Accessed at 2020/11/01.
- UNCITRAL. "Audio Recordings: Working Group HI (Arbitration and Conciliation)", 63rd Session, Sept. 10, (2015), Available at: <https://icms.unov.org/CarbonWeb/public/uncitral/speakerslog/dfe74c41-404d-4cd9-ad3e-8ab8834a3dcc>, Last Accessed at 2020/11/01.